

УДК: 37.015.31:061.2]:070](477.85)«1861/1891»

**ІСТОРИЧНІ ТРАДИЦІЇ ВИХОВАННЯ ФІЗИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ І ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ
У ЧАСОПИСАХ БУКОВИНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА
XIX ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)**

Марина Кожокар,

*кандидат педагогічних наук, викладач
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
ORCID : 0000-0003-1658-3549
e-mail: margelina@i.ua*

Юрій Курнишев,

*кандидат педагогічних наук, викладач
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
ORCID : 0000-0002-5468-7974
e-mail: kurnyshev@ukr.net*

Юрій Мосейчук,

*доктор педагогічних наук, доцент
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці
ORCID : 0000-0002-2457-6552*

Анотація. У статті проаналізовано газети, журнали, календарі та систематичні видання із питань виховання молодого покоління, в тому числі фізичної культури, пропаганди здорового способу життя. Висвітлюються проблеми, які супроводжували фізичне виховання школярів як основний напрям діяльності громадських товариств у другій половині XIX – першій третині XX століття і потребують подальшого ґрунтовного вивчення.

Ключові слова: фізична культура, фізичне виховання, історичні традиції, товариство, пропаганда.

Постановка проблеми. В умовах державотворення в Україні докорінно переглядаються концептуальні та методологічні засади розвитку теорії й практики фізичного виховання школярів.

Загальноосвітня школа поступово відходить від ізоляції фізкультури як навчальної дисципліни, унеможливаючи її підміну в загальному комплексі з уроками інших предметів. Відповідно до цього актуальним стає вивчення досвіду проведення занять з фізкультури в різні історичні періоди та в контексті досліджень проблеми зарубіжними педагогами. Узагальнення вітчизняного й зарубіжного досвіду з порушеної проблеми допоможе краще проаналізувати ті зміни, які відбувалися в навчально-виховному процесі шкіл різних етнічних територій, виявити їхні причини та спроєктувати перспективні напрями забезпечення ефективного розвитку.

Означене положення стосується й історії розвитку освіти на Буковині. Адже з другої половини XIX – першої третини XX ст. зарубіжні ідеї освіти школярів, у тому числі і фізичне виховання, досить активно проникали в педагогічну теорію і в навчально-виховний процес загальноосвітніх шкіл західноукраїнських земель. Водночас і місцеві педагоги розробляли авторські програми, що спрямовувались на вдосконалення системи фізичної культури і спорту з урахуванням поліетнічності Буковини, активно впроваджуючи їх в практику роботи міських і сільських шкіл.

Аналіз результатів останніх досліджень, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Окремі аспекти розвитку системи фізичного виховання школярів у буковинському регіоні досліджуваного періоду, а саме фізичну культуру і спорт у контексті розвитку освіти вивчали І. Кобилянська, П. Сливка, В. Мужичок, Д. Пенішкевич, І. Петрюк, І. Руснак та ін.

Відсутність її цілісного історико-педагогічного аналізу з прикладною проекцією засадничих положень у практику діяльності сучасних громадських організацій, в тому числі й спортивних товариств не лише в окремому регіоні, а й в Україні загалом.

Водночас проблеми, які супроводжували фізичне виховання школярів як основний напрям діяльності громадських товариств у другій половині XIX – першій третині XX століття потребують подальшого ґрунтовного вивчення з огляду на низку актуальних причин. Насамперед, це стрімке зниження рівня фізичного здоров'я сучасних школярів проти їх ровесників означеної в дослідженні історичної доби; не достатня вивченість у історико-педагогічній науці досвіду практичної реалізації різних форм, методів і засобів фізичного виховання учнів в діяльності закладів позашкільного спрямування.

Мета статті – виявити, оцінити й спроекувати вплив надбань теоретиків і практиків фізичної культури і спорту визначеного періоду на ефективне формування навичок здорового способу життя у сучасної учнівської та студентської молоді.

Виклад основного матеріалу. Враховуючи майже століття, що відділяє нас від досліджуваного періоду, розуміючи, що зміст понять і термінів потерпіли змін, в деяких випадках кардинальних, наведемо сучасні різновидів фізкультурно-спортивних організацій. Адже без їх чіткого виокремлення неможливий аналіз роботи фізкультурно-спортивних об'єднань краю.

Отже, громадська організація фізкультурно-спортивної спрямованості – це об'єднання громадян, яке створюється з метою задоволення потреб його членів у сфері фізичної культури і спорту. До громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості ми відносимо фізкультурно-спортивні товариства, спортивні федерації і

організації фізкультурно-спортивної спрямованості учнів та студентів.

В архівних фондах містяться численні довідки, звіти, доповіді, пояснювальні записки, повідомлення, листування, розпорядження, різноманітні протоколи, а також установчі документи, клопотання, що стосувались організації та діяльності товариств, спілок і об'єднань, що діяли на теренах буковинського краю в досліджуваний період.

З опублікованих джерел фактологічну цінність становлять статистичні матеріали державного та регіонального спрямування. Низка досліджень компактно представляє інформацію про населення: його вік, стать, віросповідання, зайнятість. Вони дозволяють простежити динаміку зростання та якісну класифікацію товариств на теренах імперії, проте характеристика таких організацій обмежується переліком читалень, вистав і товариських зборів, що були проведені за звітній період, а також звітом про бесіди, лекції та розгорнуті експозиції освітнього змісту. Діяльність тіловиховних спілок кінця XIX століття відзеркалено в розділі «Санітарної статистики». В них робиться висновок, що в межах активної діяльності фізкультурних товариств спостерігається зменшення кількості звернень до лікарів з приводу простудних захворювань та травм [11].

На думку дослідника товариського руху Буковини С. Осачука, вперше інформація про діяльність громадських товариств, їх чисельність, мету і завдання, певні досягнення представлено у «Повідомленні та статистиці про герцогство Буковина за 1862-1871 рр.» [12].

Характерною рисою історіографії австро-угорського періоду було ґрунтовне вивчення окремих етносів Буковини з використанням етнографічних даних. Проаналізувавши стан діяльності різноманітних національних фізкультурно-спортивних товариств в

країнах Європи і Росії, зокрема сокільських організацій в Чехії, визначивши роль національного виховання у процесі «створення молодих представників окремого українського покоління», автор виокремлює практичні рекомендації щодо самоусвідомлення українцями власного «Я». Одним із шляхів досягнення цієї мети автор називає «як найширше і енергійніше дбати про те, щоб засновувались в народі різні спілки, адже громадське почуття розвиваються найбільше в організаціях» і робить висновок про те, що тілесне виховання у спільноті «приносить подвійні результати: сильне, витривале і здорове покоління, а також освічені, патріотично налаштовані представники молоді». І саме така молодь є майбутнім для нації [5].

Вияв національних почуттів у етносів українських земель Австро-Угорської монархії потребував докладного тлумачення законів і владних розпоряджень щодо організації і управління товариським рухом. Про це свідчать випуски різноманітних роз'яснень прав і обов'язків членів громад і членів товариств, їх фінансування тощо. Автори виокремлювали питання, що цікавили спільноту і давали докладні відповіді, здебільшого наводячи життєві приклади [9].

Саме таким джерелом інформації для нас стали річні календарі, що випускало товариство «Руська бесіда». Інформаційний розділ календарів містив різноманітну інформацію в контексті теми дослідження. Наприклад, стаття присвячена краєзнавчій характеристиці буковинського регіону, в подробицях проаналізовані звичаї різних верств населення, обрядовість та традиції українців [7].

Ще одним тематичним напрямом «Буковинсько-руського календаря на 1877» став огляд і аналіз регіональних народних ігор, що використовували у повсякденному житті буковинці. За свідченням автора статті у дітей і молоді були розповсюджені такі ігри як

«Лавка», «Лотерея», «Гойдалка», «Млинець», «Жмурки» та ін. [7].

Доступні для сучасного читача, календарі 1890, 1891 та 1892 років, головним редактором яких був відомий педагог і суспільний діяч Омелян Попович, у кожному з випусків значну увагу приділяють всім напрямам діяльності товариств регіону. Окремий розділ із назвою «Буковинські товариства рускі» систематично і докладно аналізує діяльність таких товариств як «Руська бесіда», «Руська Рада», «Рускій дом народний» в Чернівцях. Серед книг, що входили в перелік обов'язкових для «кожного освіченого русина» були: статут товариства «Сокіл», збірка «Що треба робити щоби бути здоровим» тощо [1; 2; 3].

Активна суспільна позиція буковинських товариств проаналізована і у більш ранніх випусках. В статті «Два радосных событія» («часть поучительная и забавная») виокремлюється роль таких організацій як «Руська Бесіда», «Руська Рада» і «Руська міщанська читальня» в організації важливих для краю заходів, як то святкування дня народження цесаря, прибуття Франца Йосифа I в столицю регіону тощо. Цікавим в контексті дослідження є той факт, що товариства використовували масовий характер таких заходів з метою пропаганди товариського руху, різних аспектів діяльності новостворених спілок, зокрема потреби у різнобічному вихованні дітей та молоді Буковини шляхом участі у масових показових виступах [3].

О. Попович, автор значної кількості статей по всебічному вихованню підростаючого покоління, визнаючи проблему слабого забезпечення родин краю популярною педагогічною літературою, наголошував що педагогічні часописи були спрямовані лише фахівцям, а треба більше уваги родині, тому що національне

виховання, на думку педагога, повинно починатись в родині, а продовжуватись в товариствах [10].

Загальною рисою всіх річних календарів, що було проаналізовано, стала наявність статей різного об'єму і характеру спільною темою яких став здоровий спосіб життя. Адже в більшості з вісімнадцяти висловів, які зустрічаються у календарях, сформульовані думки, що і в наш час є правилами для дітей та молодих людей: «Мені скучно, коли я сплю» або «Яка різниця, що робити: вправи чи загартування, тільки би бути здоровим» [3].

З метою боротьби проти паління редакція календарів використовувала такий жанр як казку. Автор визначає своєю аудиторією дітей, але додає: «і не тільки» [8]. Казкова розповідь переносить нас в королівство, де всі жителі палять і знаходять собі виправдання: хтось без цигарки не засинає, хтось рахує цю згубну звичку модною. Згодом, розповів Омелян Попович, все доросле населення казкової країни захворіло невідомою і страшною хворобою, а здоровими і активними залишились лише діти. Перепробувавши багато ліків і засобів, через певний час позитивного результату досягли лише кинувши палити і знешкодивши всі запаси тютюну. Автор пропонує зробити кожному дорослому читачу власний висновок, а для дітей констатує: «Той хто палить, не може бути здоровим, а хто не є здоровим, не може жити довго» [8].

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Зроблено висновок про те, що регіональна преса, православні літературні джерела, періодика кінця XIX століття приділяли значну увагу різноманітним аспектам суспільного життя, товариського і національного рухів. Фізкультурно-спортивна діяльність громадських товариств, їх проблеми і успіхи, участь дітей та молоді в товариському русі цікавила пересічних громадян і знаходила відображення на сторінках більшості представників преси і літератури. Багатьма авторами,

педагогами, громадськими діячами виокремлено проблему зловживання населенням Буковини тютюну і алкоголю, представлені шляхи боротьби з ними, один з яких – систематична, потужна і різноманітна пропаганда здорового способу життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буковинський православний календар на 1890. Чернівці: Руська бесіда. Р. XVII. 75 с. б/с.
2. Буковинський православний календар на 1892. Чернівці: Руська бесіда. Р. XIX. 101 с.
3. Буковинсько-руський місяцеслов на 1881. Черновцы, печатня Петровской. Р. VIII. 84 с.
4. Буковинські товариства руські // Буковинський православний календарь на 1891. Чернівці: Руська бесіда. Р. XVIII. 89 с.
5. Гадки про потреби українців. – Чернівці: накладом «Буковини», 1898. – 25 с.
6. Галька И. О правахъ и повинностяхъ въ громадъ, повытахъ, краю та держави. Львовъ, 1875. Ч. 1. 64 с.
7. Нравы, обычай, загадки, пословицы, суеверия и прч. буковинсько-русского народа // Буковинсько-руський календарь на 1877. Руська бесіда. Ч. IV. 94 с.
8. О.П. Чому люди курять. Буковинський православний календарь на 1893. Черновцы, 1892. Р. XX. 72 с.
9. О правахъ и повинностяхъ въ громадъ. Львовъ, 1881. Ч.1. 32 с. Книга за май 1881.
10. Попович О. Дитину ховати, то камінь глотати. Буковинський православний календар на рок звичайний 1893. Черновцы, 1892. Р. XX. 72 с.
11. Фінкель Л., Гломбінський С. Історія і статистика австрійсько-угорської монархії. Львів, 1901. 116 с.
12. Hauptbericht und Statistik über das Herzogthum Bukowina für die Periode vom Jarhe 1862-1871. Lemberg, 1872. w/s.

REFERENCES

1. Bukovinskiy pravoslavniy kalendar na 1890. ChernIvtsI: Ruska besIda. R. HVII. 75 s. b/s.
2. Bukovinskiy pravoslavniy kalendar na 1892. ChernIvtsI: Ruska besIda. R. III. 101 s.
3. Bukovinsko-ruskiy mesyatseslov na 1881. Chernovtysi, pechatnya Petrovskoy. R. VIII. 84 s.
4. Bukovinski tovaristva ruskI // Bukovinskiy pravoslavniy kalendar na 1891. ChernIvtsI: Ruska besIda. R. HVIII. 89 s.
5. Gadki pro potrebi ukraYintsIv.– ChernIvtsI: nakladom «Bukovini», 1898. – 25 s.
6. Galka I. O pravah' i povinnostyah' v' gromad', povyitah', krayu ta derzhavi. Lvov', 1875. Ch. 1. 64 s.
7. Nrayi, obyichai, zagadki, poslovitsyi, sueveriya i prch. bukovinsko-russkogo naroda // Bukovinsko-ruskiy kalendar na 1877. Ruska besIda. Ch. IV. 94 s.
8. O.P. Chomu lyudi kuryat. Bukovinskiy pravoslavniy kalendar na 1893. Chernovtysi, 1892. R. HH. 72 s.
9. O pravah' i povinnostyah' v' gromad'. Lvov', 1881. Ch.1. 32 s. Kniga za may 1881.
10. Popovich O. Ditinu hovati, to kamIn glotati. Bukovinskiy pravoslavniy kalendar na rok zvichayniy 1893. Chernovtysi, 1892. R. HH. 72 s.
11. FInkel L., GlombInskiy S. Istoriya I statistika avstrIysko-ugorskoYi monarhIyi. LvIv, 1901. 116 s.
12. Hauptbericht und Statistik über das Herzogthum Bukowina für die Periode vom Jarhe 1862-1871. Lemberg, 1872. w/s.

Abstract Attention, which was paid by newspapers, magazines, calendars and periodicals to the problems of education of the young generation, is analyzed in the article of the author, including physical education, propaganda of

healthy way of life, elucidations of harm of alcohol and smoking. Some particular articles were devoted the theme of activity of public and athletic-sporting organizations herein.

At the same time, the problems that accompanied the physical education of schoolchildren as the main direction of the activity of civil society in the second half of the 19th - the first third of the XX century, need further thorough study, due to a number of topical reasons. First of all, it is a rapid decrease in the level of physical health of contemporary schoolchildren against their peers, as indicated in the study of the historical age; not enough studying in historical and pedagogical science experience of practical realization of various forms, methods and means of physical education of students in the activity of institutions of extracurricular direction.

Key words: *calendars, regulation, society, physical education, propaganda.*

УДК 371.134

КОНЦЕРТНИЙ ВИСТУП ЯК ФОРМА ХУДОЖНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Чжоу Геян,

*аспірантка факультету мистецтв
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова, м. Київ
ORCID: 0000-0002-8134-5902
e-mail: lrankiv@ukr.net*

Анотація. *У статті визначено та обґрунтовано специфічні властивості музичного виконавства. Розглядаються комунікативні аспекти концертного виступу. Висвітлюється вплив сучасних інформаційних технологій на перебіг музично-комунікаційного процесу.*